

Summary

Roy O. Definition of the regulatory-legal act as the subject-matter of a public-justiciable dispute.

This article provides the analysis of the concept of a regulatory legal act that is based on the theory of law and state and science of administrative law. Attention is impaired on the absence of juridical definitions of term regulatory-legal act in the Code of Administrative Legal Proceedings of Ukraine and postponing the adoption of the Law of Ukraine «On normative legal acts», which will not contribute to the legality and validity of decisions handed down by the administrative courts. The author suggests to define the term of regulatory-legal act. Moreover, the author has proved the necessity of adding changes to the Code of Administrative Legal Proceedings of Ukraine to the chapter including the definition and properties of regulatory-legal act.

Key words: regulatory-legal act, subordinate regulatory-legal act, the Code of Administrative Legal Proceedings of Ukraine, the subject-matter of a public-justiciable dispute, administrative justice.

УДК 346.62

В. Г. САВЕНКОВА

*Владислава Геннадіївна Савенкова, аспірант
Київського національного університету імені Тараса
Шевченка*

СУТЬ ПРАВОВИХ ПРИНЦИПІВ ЗДІЙСНЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Науковий інтерес до такої категорії, як «принципи права», особливо актуальний у контексті євроінтеграційної спрямованості нашої держави. Формування правових норм в Європейському Союзі відбувається у чіткій відповідності до загальних та спеціально галузевих правових принципів, що мають нормативне закріплення. Адаптуючи вітчизняне законодавство до норм та стандартів права ЄС, визначення правових принципів здійснення банківської діяльності набуває особливого значення. Відображаючи у собі «сутність права», правові принципи мають безпосередній зв'язок різних правових процесів, поєднуючи загальнотеоретичні питання та практичні задачі, що потребують вирішення.

Правові принципи відіграють важливу роль у правовому регулюванні фінансової діяльності загалом і банківської зокрема. Вони виступають у якості ідей, що спрямовують законодавця до визначення напрямів удосконалення відповідних галузевих норм. Дослідження принципів фінансового права являє собою значний науковий інтерес, свідченням чого є наукові праці таких вітчизняних учених, як О. А. Музика-Стефанчук, С. О. Ніщимна, А. О. Полянничко, І. М. Ярмак, О. О. Башняк. Зокрема, Н. К. Шапгала, визначає принципи права як фундаментальні вихідні засади, в яких висвітлюються сутність, призначення та імперативна динамічна спрямованість певного правового інституту чи явища; вони об'єктивно зумовлені економічним, соціальним, політичним устроєм держави, основними засадами побудови й функціонування суспільства тощо¹. М. І. Байтин визначає принципи як похідні, визначальні ідеї, положення, директиви, що становлять моральну організаційну основу виникнення, розвитку і функціонування права; це те, на чому ґрунтуються формування, динаміка і дія права, що дає змогу визначити його природу як демократичного, чи навпаки, тоталітарного². Науковець І. Л. Невзоров у своїх працях говорить про принципи права як про первинні ідеї існування права, які виражають найважливіші закономірності і основи даного типу держави й права, є однопорядковими з сутністю права і відображають його основні риси. На його думку, вони визначаються універсальністю, вищою імперативністю і загальною значимістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови та вдосконалення певного суспільного ладу; це такі правові явища, які безпосередньо пов'язують зміст права з його соціальними основами – тими закономірностями суспільного життя, на яких ґрунтується ця правова система³.

Загальні принципи права складаються переважно із фундаментальних правових принципів, що являють собою передумову функціонування правопорядку і є спільними для всіх галузей права. Як зауважує А. Колодій, принципи права покликані забезпечувати органічний взаємозв'язок правової системи, системи і структури права, норм права та правових відносин, єдність норм, інститутів та галузей права. Вони характеризують зміст і сутність права в концентрованому вигляді й демонструють підвалини відображення в ньому економічних, політичних, моральних відносин. Принципи виступають критеріями оцінки правомірності чи неправомірності дій соціальних суб'єктів, формують правове мислення і правову культуру, цементують систему і структуру права⁴.

Термін принцип міститься у вітчизняних нормативно-правових джерелах, вказуючи на окремий правовий інститут, проте його розуміння та тлумачення різняться. Наприклад, ст. 8 Митного кодексу України називається «Принципи здійснення державної митної справи», в якій законодавець відтворює принципи права та формулює їх зміст, що вказує на галузеву належність. У Податковому кодексі України трапляються зовсім інші формулювання. Зокрема, ст. 4 має назву «Основні засади податкового законодавства України», а в п. 4.1 зазначено: «Податкове законодавство України ґрунтується на таких принципах...»⁵.

Позиції науковців щодо оцінки значення принципів різняться. Так, прихильники позитивізму вважають, що принцип законності є основним для матеріального та процесуального права. У межах ліберально-юридичної теорії права пріоритет віддається принципу рівності, у межах теорії природного права – принципу справедливості. Також виокремлюється науковий погляд, за якого принципи є елементами, однаково важливими для якості системи як цілого⁶.

Науковець О. Льовіна пропонує розмежовувати принципи банківського права й банківської діяльності та вважає, що принципи права визначають характер правового регулювання суспільних відносин, слугують канонами розвитку права, а принципи діяльності суб'єктів урегульованих правом відносин – похідне поняття. Принципи банківської діяльності не можуть суперечити принципам банківського права. Суттєва відмінність принципів банківської діяльності від принципів банківського права полягає у тому, що вони не можуть бути результатом узагальнення та аналізу банківського права, а мають впливати із банківського законодавства⁷.

Досліджуючи категорію «система принципів права», Н. М. Вагіна поділяє її на статичну структуру та принципи структурних елементів права. Зокрема, до статичної структури вона відносить принципи права в цілому (принцип законності, справедливості, гуманізму, відповідальності за вину, демократизму, розподілу влади тощо). До принципів структурних елементів: принципи приватного права (принципи пріоритету приватних інтересів, переваги самоврядних начал, децентралізації правового регулювання, відповідальності учасників правовідносин один перед одним); принципи публічного права (принципи пріоритету публічних інтересів, переваги імперативних норм, відповідальності державних органів, державних службовців і посадових осіб за прийняті акти (рішення), централізації правового регулювання тощо); принципи, загальні для галузей та інститутів приватного та публічного права (принцип незворотності закону, підтримки та захисту конкуренції, забезпечення свободи літературної, художньої, науково-технічної творчості, забезпечення вільного доступу до освіти, справедливості юридичної відповідальності, здійснення правосуддя лише судом, поєднання одноособовості та колегіальності при розгляді справ, гласності судового розгляду, державної мови судочинства тощо); принципи, діючі в галузях та інститутах публічного права (принципи самостійності публічної фінансової діяльності, професіоналізму та компетентності державних службовців при здійсненні державного управління, єдності грошової політики та грошової системи держави, єдності податкової системи, єдності каси, казначейського виконання бюджетів тощо)^{8,9}.

Говорячи про принципи публічного права, як особливого системно-функціонального утворення, треба мати на увазі «перевагу імперативних норм у публічному праві». До принципів публічного права відносять: принцип пріоритетності публічних інтересів, обмеження державної влади, перевагу імперативних норм у публічному праві, централізацію правового регулювання, відповідальність державних службовців за невиконання й неналежне виконання своїх посадових обов'язків, відповідальність посадових осіб¹⁰.

Вчені виділяють щонайменше три різні підходи щодо проблем принципів права: традиційний (зокрема, ісламський), романо-германський та англосаксонський. З-поміж способів фіксації принципів права у нормах права виділяють текстувальний і змістовий¹¹. Текстувальний спосіб фіксації принципів характеризується тим, що вони закріплюються в конкретних нормах і тим самим є нормами-принципами, дія яких поширюється за межі конкретної норми. Змістовний спосіб фіксації полягає в тому, що зміст конкретного принципу виводиться з аналізу змісту окремих норм (аналогія права та закону). Нормою-принципом визнаються найбільш загальні й стабільні імперативні вимоги, закріплені в праві, які є концентрованим виразом найважливіших сутнісних рис та цінностей, що притаманні цій системі права, і визначають її характер та напрями подальшого розвитку. Нормами-засадами визнаються норми, що закріплюють загальні засади, на яких ґрунтуються політична та правова системи¹².

Термін «принцип» походить від латинського *principium*, що означає початок, основа. В теорії права під принципами права розуміються вихідні ідеї, основні засади, що характеризують зміст права, його закономірності й призначення в суспільстві. Принципи права, за своєю сутністю, є узагальненням відображенням об'єктивних закономірностей розвитку суспільства¹³.

На думку О. В. Прилуцького, банківське законодавство України передбачає організаційно-правові принципи та принципи, що забезпечують економічні засади діяльності комерційних банків. До організаційно-правових принципів віднесено зокрема такі: а) законності; б) незалежності; в) колегіальності управління; г) дотримання банківської таємниці. До принципів, що забезпечують економічні засади діяльності комерційних банків, науковці з банківської справи відносять наступні: а) роботи в межах реально залучених ресурсів; б) будівництва взаємовідносин з клієнтами на ринкових засадах; г) регулювання діяльності комерційних банків тільки економічними методами^{14,15,16}.

Намагання законодавчого закріплення принципів права на даний час є особливо важливим, оскільки стрімкий розвиток суспільних відносин змінює і принципи права. Євроінтеграційна спрямованість України вимагає всебічного дослідження категорії «принципи права» відповідно до європейських норм та стандартів. Унікальність Європейського Союзу проявляється у формуванні на його території єдиного правового простору, що ґрунтується на реалізації загальних принципів права, до яких належать:

- принцип інтеграції норм ЄС у національні правові системи держав членів;
- принцип верховенства права ЄС щодо національного права держав-членів;
- принцип юрисдикційного захисту права ЄС Судом Європейських Співтовариств;
- принцип прямої дії норм ЄС, що регулюють різноманітні суспільні відносини у державах-членах ЄС.

Призначення правових принципів полягає в тому, що вони, по-перше, здійснюють універсальне і узагальнене закріплення основ суспільного ладу; по-друге, забезпечують однакове формулювання норм права і їх вплив на суспільні відносини в формі правового регулювання та інших видів правового впливу¹⁷. Джерела права ЄС беруть свій початок з національних правових систем держав-членів, а також міжнародного публічного права. Не виникає сумнівів, що існує тісний зв'язок між правопорядками держав-членів та правом Європейського Союзу, яке, у свою чергу, сформувалося та базується на міжнародних публічних договорах, що мають найвищу юридичну силу та визначають правовий статус інших джерел права.

На думку М. О. Саракуци, принципи і загальні напрями є своєрідною програмою зовнішньої політики, що визначає загальний курс у міжнародних зв'язках і справах Європейського Союзу в цілому і кожної держави-члена зокрема¹⁸.

Поняття «загальні принципи права» було сформульоване ще в період створення першого інтеграційного об'єднання – Європейського співтовариства вугілля та сталі (далі – ЄСВС) та зафіксоване в тексті його установчого акта – Паризького Договору про заснування ЄСВС 1951 року. Становлення власне джерел банківського права у межах об'єднаної Європи мало місце після створення Європейського економічного співтовариства (далі – ЄЕС) та організації внутрішнього ринку між шістьма державами-засновницями, які увійшли до цього об'єднання. У літературі зазначається, що європейське співробітництво в сфері правового регулювання банківської діяльності мало за основу Римський договір 1957 р. про створення Європейського Економічного Співтовариства та Єдиний Європейський Акт 1986 р., оскільки формування спільного внутрішнього ринку в банківському секторі економіки було тісно пов'язане із необхідністю завершення створення такого ринку в такого роду об'єднанні держав¹⁹.

У Лісабонських договорах закріплено такі категорії принципів: загальні і спеціальні (галузеві). Загальні принципи стосуються основ діяльності Європейського Союзу, вони регулюють взаємовідносини між ЄС та державами-членами, визначають засади розподілу повноважень у ЄС, забезпечують захист прав і свобод людини, закріплюють демократичний характер устрою ЄС, забезпечують виконання норм права Євросоюзу, а також вимагають координації напрямів політики і діяльності ЄС. Спеціальні (галузеві) принципи стосуються діяльності Європейського Союзу в окремих сферах. Наприклад, в основі економічної діяльності ЄС лежать принципи врахування потреб захисту прав споживачів, принципи сприяння рівності між чоловіком і жінкою, врахування потреби у сприянні високому рівню зайнятості та забезпечення адекватного соціального захисту, високого рівня освіти, навчання та охорони здоров'я людей, боротьби з соціальною маргінацією²⁰. Зазначимо, що банківська діяльність є одним із видів підприємницької діяльності в Європейському Союзі та державах-членах Східної Європи, а право, яке регулює цю діяльність, включає принципи двох типів²¹:

– загальні для підприємницької діяльності в цілому (являють собою елементи конституційного статусу суб'єктів підприємницької діяльності);

– спеціальні для банківської діяльності (визначають порядок побудови та розвитку банківської системи). Наприклад, принципи дворівневої організації банківської системи, незалежності центрального банку, контролю за здійсненням грошово-кредитної політики у процесі виконання своїх функцій та завдань, відповідальності за результати роботи центрального банку, поєднання державного управління з саморегулюванням, збереження банківської таємниці тощо²².

Складовою права ЄС є також принципи, до яких відсилають установчі договори про ЄС. До них можна віднести принципи Статуту ООН і міжнародного права. Зазначимо, що галузеві принципи можуть конкретизуватися в окремих статтях установчих договорів²³. Розвитку права ЄС і закріпленню в правопорядку Євросоюзу загальних, спеціальних (галузевих) сприяла практика Суду ЄС. Слід зазначити, що рішення Суду ЄС деякими науковцями не відносяться до джерел права Євросоюзу. Однак завдяки практиці Суду ЄС у правовій системі Євросоюзу формується прецедентне право, а частина рішень Суду ЄС входить до *acquis communautaire*. Тому, на нашу думку, прецеденти Суду ЄС можна відносити до джерел права Європейського Союзу.

Як зазначає М. В. Сідак, основні засади (принципи) права Європейського Союзу в банківській сфері, які закріплені в його правових нормах, забезпечують уніфіковане регулювання банківської діяльності в усіх секторах та на всіх рівнях банківської системи. У принципах права ЄС синтезується весь світовий досвід розвитку банківської діяльності. Принципи відіграють роль орієнтирів у формуванні права²⁴. Основні засади виступають «системою координат», в межах яких розвивається галузь права, що одночасно виступає вектором, який визначає напрям розвитку галузі. Як підкреслює науковець, спрямованість на вивчення принципів банківського права має не тільки теоретико-пізнавальне значення, а й надзвичайне практичне значення, в тому числі і для нормотворчої діяльності. Як зазначає Г. А. Тосунян, без врахування загальних засад, на яких базується банківське право, неможливо правильно тлумачити і застосовувати його норми, що особливо актуально у зв'язку з наявністю в сучасному законодавстві значної кількості прогалин, невідповідностей та протиріч²⁵.

Основним джерелом банківського права Європейського Союзу є Директива Європейського Парламенту 2006/48/ЄС від 14 червня 2006 р. про порядок створення і діяльності кредитних організацій. Ця директива стала результатом кодифікаційних робіт у сфері банківського регулювання і втілила у собі близько 20 директив, прийнятих у цій сфері з початку 1970-х років. У нормах Директиви 2006/48/ЄС містяться норми щодо: визначення кредитної організації як підприємства, діяльність якого полягає у залученні депозитів та інших засобів іншим особам, та надання кредитів від свого імені і за свій рахунок (включаючи інші публічні і приватні організації, які отримали ліцензію на здійснення зазначеної діяльності в третіх країнах, а також філії кредитних організацій і їхні дочірні підприємства); встановлені вимоги обов'язкового ліцензування банків-

ської діяльності; введені загальні стандарти ліцензування; закладено функції контролю за діяльністю кредитних організацій, і порядок його здійснення компетентними органами; встановлені правила нагляду за діяльністю кредитних організацій на консолідованій основі; визначено порядок обчислення коефіцієнта платоспроможності; закладено концепцію власних коштів кредитної організації і визначено загальні принципи їх обчислення²⁶.

Необхідно зазначити, що Директивою 2006/48/ЄС закріплено наступні принципи регулювання банківської сфери:

1) принципи рівності у здійсненні діяльності кредитними та фінансовими інститутами на території Європейського Союзу незалежно від місця реєстрації;

2) принцип добросовісної конкуренції;

3) встановлення незалежності центрального банку;

4) принцип консолідованого нагляду та порядок надання звітів (основного інструменту нагляду) кредитними інститутами;

5) принцип встановлення однакових вимог пруденційного нагляду для всіх кредитних організацій Європейського Союзу (приведення основних фінансових показників та вимог щодо діяльності європейських кредитних організацій до єдиних стандартів);

6) принцип співробітництва між органами нагляду Європейського Союзу за здійсненням банківської діяльності;

7) принцип взаємного визнання державами-членами національних ліцензій на здійснення банківської діяльності (як зазначає П. Д. Біленчук, даний принцип надає право кредитному інституту, який отримав банківську ліцензію на території однієї держави-члена здійснювати банківську діяльність на території будь-якої іншої держави-члена (Директива 89/646/ЄЕС від 15 грудня 1989 р.). З даним принципом тісно взаємодіє принцип уніфікованого переліку видів послуг, що надаються кредитними та фінансовими інститутами в Європейському Союзі. У Європейському Союзі існує встановлений перелік видів діяльності кредитних установ, що підлягають взаємному визнанню між державами-членами. До них належать: надання кредитів, фінансовий лізинг, прийом депозитів та інших коштів на зворотній основі, послуги з переказу коштів, випуск та обслуговування платіжних засобів, послуги з переказу коштів, випуск та обслуговування платіжних засобів, надання гарантій і порук, торгівля за власний рахунок або за рахунок клієнтів, участь у випуску цінних паперів та надання послуг, пов'язаних з даним випуском, надання підприємством консультацій щодо структури капіталу, промислової стратегії та пов'язаних з цим питань, надання консультацій та послуг щодо злиття і придбання підприємства, посередництво на міжбанківських ринках, управління портфелем цінних паперів.

Окрім того, діяльність кредитних та банківських інституцій в Європейському Союзі регулюється й іншими нормативно-правовими актами:

– Директива Європейського Парламенту та Ради 2001/24/ЄС від 4 березня 2001 р. про реорганізацію та ліквідацію кредитних організацій регулює порядок реорганізації і ліквідації кредитних інститутів;

– Директива Ради 2006/49/ЄС від 14 червня 2006 р. містить правила щодо достатності капіталу кредитних інститутів;

– Директива Ради 86/635/ЄЕС від 8 грудня 1986 р. регулює умови та порядок складання фінансової звітності кредитних організацій. У 2002 р., після впровадження однакових міжнародних стандартів звітності (Регламент ЄС № 1606/2002 від 19 липня 2002 р.), до даної директиви були внесені значні зміни на основі положень Директиви Європейського парламенту та Ради 2003/51/ЄС від 18 червня 2003 р.;

– Директива Європейського парламенту та Ради 94/22/ЄС від 30 травня 1994 р. регулює схеми гарантій повернення вкладів;

– Директива Ради 93/22/ЄС від 19 травня 1993 р. містить у собі норми щодо інвестиційних послуг у сфері операцій з цінними паперами (Директива про інвестиційні послуги);

– Директива Європейського парламенту та Ради Європи 2002/87/ЄС від 16 грудня 2002 р. закріплює положення про додатковий нагляд за кредитними інститутами, які є частиною фінансових конгломератів.

Принципи банківського права та банківської діяльності – це доктринальні категорії, їх перелік не є вичерпним, а деякі засади мають не тільки законодавче закріплення, а й практичну реалізацію. На думку О. В. Левіної, необхідно чітко розмежовувати принципи банківської діяльності та принципи банківського права. Принципи банківської діяльності не можуть суперечити принципам банківського права, оскільки останні є канонами розвитку права, визначають характер правового регулювання суспільних відносин²⁷.

На думку О. А. Музики-Стефанчук та А. А. Коваленко, практичної значущості надто розгалужені критерії класифікації принципів банківської діяльності не мають. З огляду на це вони схиляються до думки, що принципи публічної банківської діяльності можна згрупувати таким чином:

1. Принципи (засади) організації та здійснення банківської діяльності.

2. Принципи (засади) банківського контролю та нагляду²⁸.

Вважаємо, що принципи організації та здійснення банківської діяльності а також банківського контролю та нагляду є важливими елементами складного механізму фінансово-правового регулювання. На нашу думку, для прискорення процесів адаптації норм та стандартів банківського права ЄС у вітчизняне законодавство необхідно запровадити принципи здійснення банківських відносин, як запоруку стабільного та системного розвитку цієї галузі. Важливим завданням, що потребує розв'язання, залишається також упровадження нових

засад діяльності державних органів, які займаються євроінтеграцією нашої держави, а також програма всебічної інформованості наших громадян про європейські засади здійснення банківської діяльності.

- ¹ Шантала Н. К. До питання про правову сутність принципу соціальної справедливості податкового законодавства / Н. К. Шантала // Держава та регіони. – 2012. – № 2. – С. 125–129. – (Серія «Право та державне управління»).
- ² Байтин М. И. Сущность права (современное нормативное правопонимание на грани двух веков) / М. И. Байтин. – Саратов, 2001. – 416 с.
- ³ Невзоров И. Л. Принцип законности в правоприменительной деятельности : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / И. Л. Невзоров. – Х., 2003. – 196 с.
- ⁴ Колодій А. М. Принципи права України / А. М. Колодій. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.
- ⁵ Котух К. А. Принципи права у національному законодавстві / К. А. Котух // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2015. – Вип. 213. – Ч. 1.
- ⁶ Вагина Н. М. Принципы публичного права : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Н. М. Вагина. – Самара, 2004. – 357 с.
- ⁷ Лёвина Е. В. Финансово-правовые принципы банковской деятельности : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 / Е. В. Лёвина. – Саратов, 2012. – 28 с.
- ⁸ Вагина Н. М. Вказана праця. – 357 с.
- ⁹ Там само.
- ¹⁰ Там само.
- ¹¹ Попова С. С. Конституционно-правовые принципы налоговой системы в решениях Конституционного Суда Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 / С. С. Попова. – М., 2005. – 255 с.
- ¹² Загальна теорія держави і права : підруч. / О. Ф. Скакун. – К: Алерта; КНТ:ЦУЛ, 2010. – 520 с.
- ¹³ Теория государства и права : учеб. / под ред. А. И. Королева, Л. С. Явича. – Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1982. – 377 с.
- ¹⁴ Александров Н. Г. Банки и банковская деятельность для клиентов / Н. Г. Александров, Н. А. Александрова. – СПб. : Питер, 2002. – 224 с.
- ¹⁵ Банки и банковское дело : учеб. пособ. / под ред. проф. И. Т. Балабанова. – СПб. : Питер, 2002. – 304 с.
- ¹⁶ Прилуцький О. В. Організаційно-правові засади діяльності комерційних банків в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О. В. Прилуцький. – Х., 2007. – 190 с.
- ¹⁷ Колодій А. М. Теорія держави і права : навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков та ін. – К. : Юрінформ, 1995. – С. 95–96.
- ¹⁸ Саракуца М. О. Система джерел права Європейського Союзу / М. О. Саракуца // Право і безпека. – 2010. – № 4 (36).
- ¹⁹ Біленчук П. Д. Банківське право: українське та європейське : навч. посіб. / П. Д. Біленчук. – К. : Атіка, 1999. – 340 с.
- ²⁰ Право Європейського Союзу : підруч. / за ред. В. І. Муравйова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.
- ²¹ Сідак М. В. Правове регулювання банківських відносин у країнах-членах Європейського Союзу: порівняльний аналіз : тези доп. Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку» 23–24 листопада 2007 р. / М. В. Сідак. – К. : ПП «Укртехнопрінт», 2007. – С. 387–390.
- ²² Кротюк В. Правові аспекти банківської таємниці / В. Кротюк, А. Іоффе // Право України. – 1998. – № 12. – С. 62–66.
- ²³ Право Європейського Союзу : підруч. / за ред. В. І. Муравйова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.
- ²⁴ Колодій А. М. Принципи права в Україні / А. М. Колодій. – К. : Юрінком Інтер, 1988. – 207 с.
- ²⁵ Тосунян Г. А. Теория банковского права : в 2 т. / Г. А. Тосунян. – М. : Юрист, 2002. – Т. 2. – 672 с.
- ²⁶ Електронне джерело: um/co/ua
- ²⁷ Левина Е. В. Финансово-правовой принцип банковской деятельности : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 / Е. В. Левина. – Саратов, 2012. – С. 19.
- ²⁸ Теорія та практика адаптації законодавства України про банківську діяльність до законодавства Європейського Союзу : моногр. / О. А. Музика-Стефанчук, Н. М. Ковалко, А. А. Коваленко та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. А. Музики-Стефанчук. – К. : Самміт-Книга, 2016. – 263 с.

Резюме

Савенкова В. Г. Суть правових принципів здійснення банківської діяльності в Україні та Європейському Союзі.

У статті розглядаються основні підходи та проблеми щодо тлумачення поняття «принципи права». Проаналізовано підходи науковців щодо визначення критеріїв принципів банківського права та банківського законодавства. Розкрито основні засади правових принципів банківської діяльності України та Європейського Союзу. Подано класифікацію загальних та спеціальних (галузевих) принципів банківського права України та ЄС.

Ключові слова: загальні та спеціальні принципи права, джерела права, банківське право, банківське законодавство, право ЄС.

Резюме

Савенкова В. Г. Суть правовых принципов осуществления банковской деятельности в Украине и Европейском Союзе.

В статье рассматриваются основные подходы и проблемы в толковании понятия «принципы права». Проанализированы мнения ученых касательно определения критериев принципов банковского права и банковского законодательства. Раскрыты основные значения правовых принципов банковской деятельности Украины и Европейского Союза. Представлена классификация общих и специальных (отраслевых) принципов банковского права Украины и ЕС.

Ключевые слова: общие и специальные принципы права, источники права, банковское право, банковское законодательство, право ЕС.

Summary

Savenkova V. Legal principles of banking activity in Ukraine and the European Union.

In the article the basic approaches and problems is lead on interpretation of «principles of law». The determination of scientists of criteries for the principles of banking law and banking law are considered in the article. The basic principles of the legal banking system of Ukraine and the European Union is given. Classification of general and special (branch) principles of banking system in Ukraine and the EU are detected.

Key words: general and special principles of law, sources of law, banking law, banking law, EU law.

УДК 378.4.014.12(477):351.851

В. М. УЛОЖЕНКО

Вадим Миколайович Уложенко, старший викладач юридичного факультету ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вади́ма Гетьмана»

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ В УКРАЇНІ**

Одним із важливих чинників інноваційного розвитку національної економіки є висококваліфікований людський капітал, наявність якого вказує на забезпечення в державі якісної вищої освіти, що є результатом ефективної освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів. Необхідність запровадження та активного поширення інноваційної спрямованості в діяльності вітчизняних вищих навчальних закладів виходить з принципів державної політики у сфері вищої освіти, які визначені у ст. 3 Закону України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII¹. Своєю чергою, реалізація державної політики у сфері вищої освіти здійснюється через систему органів державного управління, що обумовлює щільний взаємозв'язок між державною політикою та державним управлінням та вказує на нагальність модернізації державного управління у сфері вищої освіти задля досягнення визначеної у Законі України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII мети – підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях.

Становлення та розвиток державного управління у сфері вищої освіти в Україні досліджується широким колом вітчизняних вчених різних наукових спеціальностей, у тому числі і юридичної. Серед них, зокрема, можна назвати таких, як В. П. Андрущенко, Л. І. Антошкіна, Т. М. Боголіб, Р. Г. Валєєв, Н. Л. Губерська, М. З. Згуровський, С. В. Красняков, В. Г. Кремень, М. Н. Курко, О. Ф. Мельничук, С. М. Ніколаєнко, В. М. Огаренко, В. Ф. Опришко, О. В. Поступна, І. М. Сікорська, В. Я. Тацій, В. Д. Філіппова, Р. В. Шаповал, Ю. С. Шемшученко та багато ін. Однак, незважаючи на достатньо широкий інтерес науковців до питань державного управління у сфері вищої освіти, вважаємо таким, що заслуговує на увагу, проведення аналізу основних напрямів розвитку державного управління вищими навчальними закладами, визначених в Законі України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII, а також тих, які вважаються автором статті значимими для подальшого удосконалення діяльності вітчизняних вищих навчальних закладів.

Метою дослідження є проведення порівняльного аналізу правового забезпечення державного управління вищими навчальними закладами в контексті Законів України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII та «Про вищу освіту» в попередній редакції від 17 січня 2002 р. № 2984-III (втратив чинність) й обґрунтування пропозицій щодо модернізації державного управління вищими навчальними закладами в Україні в сучасних умовах.

Правові засади державного управління у сфері вищої освіти в Україні нині визначені на рівні стратегічних документів розвитку освіти, у тому числі вищої, та законодавчих актів – загальних й спеціальних про освіту та вищу освіту. До документів першої групи належать Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»), затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896², Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002³, та Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затверджена Указом Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013⁴. Так, ще у Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття») 1993 р. серед основних напрямів реформування освіти названа радикальна перебудова управління сферою освіти шляхом її демократизації, децентралізації, створення регіональних систем управління навчально-виховними закладами, а одним із принципів реалізації Програми визначено демократизацію освіти, що передбачає децентралізацію та регіоналізацію управління системою освіти з дотриманням найбільш визначальних принципів освітньої політики держави, надання автономії навчально-виховним закладам у вирішенні основних питань їхньої діяльності, подолання монополії держави на освіту,